

שכרות בפורים/מלאכי דוד

פתיחה

ידועה ומפורסמת אחת ממצוות היום בפורים, הלא היא סעודת פורים, וכלשון הכתוב במגילה (אסתר, ט כא - כב): "להיות עושים את יום ארבעה עשר... לעשות אותם ימי משתה ושמחה..." וישנו ענף נוסף ועיקרי במצוות משתה ושמחה שדנו בו חז"ל היא המצווה לשתות יין, וכדאיתא בגמרא (פסחים קט). דמיום שנחרב המקדש 'אין שמחה אלא ביין', ובפורים מצווה זו קיימת יותר מזמנים ומועדים אחרים כדלקמן. ובמאמרנו נעסוק ונדון בעזרת שוכן מרומים בגדרי המצווה, אם וכמה אדם צריך לשתות בפורים ואם צריך להשתכר ועד היכן.

ומן הראוי למסור מודעא רבה לאורייתא, אם חלילה יצא מתחת ידי דבר כלשהוא הנשמע זלזול ח"ו לאחד או שיטה מדברי גדולי רבותינו הרי הוא בטל ומבוטל כחרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש, וה' הטוב יכפר.

הגמרא במסכת מגילה

איתא בגמ' מסכת מגילה (ז:): 'אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי (רש"י: להשתכר ביין) בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי' (תרגום חפשי: חייב אדם להשתכר בפורים עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי). והביאה בזה הגמ' מעשה: 'רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום, קם רבה שחטיה לרבי זירא. למחר בעי רחמי ואחייה. לשנה אמר ליה: ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי! - אמר ליה: לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא' (תרגום חפשי: רבה ור' זירא עשו סעודת פורים יחדיו. השתכרו, קם רבה ושחט את ר' זירא. למחר [כשנתפקח מיינו] ביקש רחמים והחיה אותו. שנה לאחר מכן א"ל רבה לר' זירא: יבוא כבודו אלי ונעשה שוב סעודת פורים יחדיו. א"ל ר' זירא: 'לא כל שעה מתרחש נס כמו בשנה שעברה').

קושי בדברי הגמרא

והנה, ישנו קושי הקיים בדברי הגמ', והזכירו הרד"א (אבודרהם פורים) בזה"ל: ואם תאמר האיך חייבו חכמים להשתכר בפורים והלא בכמה מקומות בתורה מזכיר שהוא מכשול גדול השכרות כמו נח ולוט עכ"ל. ובדברי חז"ל (מדרש תנחומא פרשת שמיני, מדרש הגדול בראשית פר' נח פ"ט) מבואר רבות בגנות השכרות ועל היותה מכשול וגורמת לחטאים

ועוונות רבים, וא"כ כיצד ציוו חכמים להשתכר בפורים ועוד כ"כ הרבה, הרי אדם מאבד דעתו ויכול לעבור על כל התורה כולה רח"ל.

תירוץ רבינו אפרים - המימרא הנוכחית של הגמרא לא נפסקה להלכה

והרגישו בקושי זה כמה מרבתינו הראשונים, הר"ן (על הר"ף מגילה דף ג:) כתב וז"ל: מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן. דאמרינן בגמ' דמיחייב למימר ברוך מרדכי ארור המן ברוכה אסתר ארורה זרש גם חרבונה זכור לטוב ומיחייב לבסומי עד דלא ידע מאי קאמר וכתב רבינו אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה ושחטיה לר' זירא כדאי' בגמ' אידחי ליה מימרא דרבא ולא שפיר דמי למעבד הכי. ע"כ. והנראה מדברי הר"ן, שגם הוא הרגיש בקושי הנ"ל בדברי הגמ' ולכך הביא את דברי רבינו אפרים לדחות את דברי הגמ' ממעשה דרבה ור' זירא, שהוא ביטוי למקרה אסור שקרה בעקבות שכרות בפורים ומשום שהובא בגמרא ע"מ לבאר שאין לעשות כן. את דברי רבינו אפרים הביאו גם השבלי הלקט (ענין פורים סי' רא) והמאירי (מגילה ז:) וכ"ה בספר אהל מועד (שער מועד קטן דרך ב), דאפקוה לרבא מהלכתא ולא שפיר לבסומי הכי בפוריא.

קושיית הפרי חדש על דבריו של רבינו אפרים

אמנם, כתב הפרי חדש (או"ח סי' תרצה ס"ב) בזה"ל: "בפרק קמא דמגילה (ז:) אמר רבא... וכתבו בשם רבינו אפרים... ואין זה נכון, דא"כ אמאי אישתמיט רבי זירא מלמעבד סעודה אהדדי, ואיצטריך לומר ליה לאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, כיון שראו שיצא קלקול עון שפיכות דמים מסיבת שיכרותם ראוי היה להם למנוע עצמם מלבסומי כולי האי, ומלשתות אלא יותר מעט מכדי הרגילם, אלא משמע דאפילו הכי היו משתכרים יותר מדאי, ולהכי מייתי תלמודא ההוא עובדא, לאשמועינן דמימרת רבא כפשטה דמחייב אינש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

והיינו, שקושיית רבינו אפרים הייתה קושיא אם רבה ור' זירא היו נמנעים לחלוטין מלהשתכר בשנה שלאחר מכן (ואזי היו יכולים גם לעשות פורים יחדיו, שהרי אינם שיכורים ואין חשש שישנה המקרה), אמנם מחמת שנמנעו רק מלעשות יחדיו וכ"א לבדו המשיך לעשות כפשטה של גמרא, ליכא קושיא, ואדרבה, משמע חיזוק למ"ש בפשט הגמרא שיש להשתכר ממש עד דלא ידע, ואע"פ המקרה שקרה אין להשתמט ולהימנע ממצווה זו כפשטה.

תירוך האבודרהם על הקושי בדברי הגמרא

הרד"א (אבודרהם פורים) כתירוך לקושי שהובא לעיל, כתב בלשונו הזהב: "ויש לומר מפני שכל הנסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש היו על ידי משתה כי בתחלה נטרדה ושתי מן המלכות על ידי משתה היין שנאמר (אסתר א, י) ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא את ושתי וגו'. ובאה אסתר תחתיה על ידי משתה שנאמר (שם ב, יח) ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר וגו'. וכן ענין המן ומפלתו על ידי משתה היין היה. ולכן חייבו להשתכר בפורים מפני שבא הנס בעבור משתה היין שעשתה אסתר ועתה יהיה נזכר הנס הגדול בשתיית היין. עכ"ל.

אמנם, נראה לכאורה שתשובתו של האבודרהם כלל לא עונה על הקושי, שכן ע"פ המבואר לעיל, הקושי בדבריו הוא, שהשכרות גורמת לרעות רבות ועוונות כ"ש בתורה וכיצד ציוונו חז"ל לזאת, ותשובתו היא, שהשתיה נתקנה לזכר הנסים שהיו כולם ע"י יין, עיי"ש. אמנם כפי שהזכרנו, לא הייתה כלל שאלה על מה נתקן המשתה, ולכאורה צריך ביאור בדעתו של האבודרהם כיצד ענה על הקושי שהזכיר.

ואחר העיון, נראה בס"ד שעם סיבת המשתה שכתב, טמונה גם התשובה לקושי. והיינו, שכשאדם שותה לזכר הנס, ומתכוון בשמחתו להודות ולהלל את השי"ת, וכלשון האבודרהם: "ועתה יהיה נזכר הנס הגדול בשתיית היין". ואם תהיה מטרתו של אדם לקיים מצוות פורים בשתייתו ושכרותו, לשבח את בוראו ולהודות על הנס לא יארע לו כל דבר חטא והרהור עוון, ופוק חזי מקום ת"ח ויראי ה' החושבים שמו שאין שם אף סרך איסורי, ועיין במ"ש במסקנת הדברים לקמן.

ראשונים רבים פסקו כפשטות דברי הגמרא

ונראה שכך ראו להבין דברי הגמ' גם הר"ף (על הגמ' שם) והרא"ש (מגילה פ"א) שהעתיקו דברי הגמ' בלא הרבה תוספת ביאור. וכן העלו להלכה הריא"ז (פסקי ריא"ז מסכת מגילה פ"א) והרוקח (הלכות פורים סי' רלז), כן הובא בספר המנהגים (סי' פג) וכ"פ רבינו יעקב בעל

---

1. שו"ר שכ"כ החת"ס (שו"ת ח"א אר"ח סי' קצו) וז"ל: ד"ל סבירא ליה להרי"ף דשומר מצוה לא ידע דבר רע וע"י מצוה לבסומי לא יארע מכשול... ושומר פתאים ה' כדאיתא שם במס' שבת ע"ש, ה' שומר ומגין לשומרי מצותיו. ע"כ.

הטורים (אר"ח הל' מגילה ופורים סי' תרצה), וסברו שחובה על כל אדם להשתכר כפשט הגמ', והיינו 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי'.

נראה שגם הראשונים הנ"ל לא נתכוונו כפשוטו לחלוטין

אמנם מרן הב"י (אר"ח סי' תרצה) הביא סייג לגדר 'עד דלא ידע וכו', דלא איירי כפשוטו ממש, וכתב 'דאי בין ארור המן לברוך מרדכי לחוד אפילו שתה טובא לא טעי ביה' עכ"ל. והביא לדברי התוספות (מגילה דף ז:;) והר"ן (על הר"ף ג:), שהסבירו בעניין ע"פ דברי הירושלמי² (פ"ג ה"ז), שצריך לומר בפורים 'ארור המן', 'ברוך מרדכי', ארורה זרש', 'ברוכה אסתר' וכו', ושם מסתבר שאדם יתבלבל ויטעה ויתחלף לו המן במרדכי, ואמנם לא מסתבר שאדם יאמר במתכוון על מרדכי 'ארור' ולהיפך ח"ו, ואפילו שיכור, אא"כ בשיגעון ינהג מחמת שתייתו, ואין זה נראה שנתיר זאת, שיכול לבוא מזה לכל עבירות שבתורה, אלא י"ל שגם הראשונים הנ"ל סברו שמדובר בשכרות יותר קלה, וכ"נ מדברי הרא"ש³ (תוספות הרא"ש שם ז:), ואפשר להסביר שבגמרא דובר בלשון מופרזת וכוונת הדברים הייתה לשנות ולהשתכר הרבה.

האבודרהם הביא הסבר אחר לדברי הגמרא

והרד"א (הל' פורים) הביא מספר פירושים ל'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', והביא לדברי בעל המנהגות בזה"ל: "ובעל המנהגות כתב ונראה בעיני שפיוט היה שעל הבית האחד עונין ארור המן ועל הבית האחר עונין ברוך מרדכי וצריך צילותא שפעמים שאין אדם מתכוין וטועה. והרב ר' יצחק עשה פייט בדוגמא זו". והיינו ד'לבסומי' אינו כפשוטו לגמרי אלא דליכא צילותא ליתובי דעתיה לאהדורי כדבעי, וכעין מ"ש התוספות, הר"ן והרא"ש דלעיל.

2. ואמנם בירושלמי לא כתוב לומר כ"ש הר"ן שם: 'ברוך מרדכי, ארורה זרש, ברוכה אסתר', וכן מה שהוסיפו עליו התוס': 'ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים' דכל זה לא קתני בירושלמי, אך נראה שהר"ן והתוס' הבינו שהבבלי מגלה על הירושלמי, והיינו, שהירושלמי הביא שצ"ל 'ארור המן, ארורים בניו', ובבבלי כנגדו אמרין 'ברוך מרדכי', ועפ"ז הביאו לומר גם על זרש וכו'.
3. שהביא שצ"ל 'ארור המן וכו', וא"כ לא בעינן שכרות עד כדי דלא ידע מאי קאמר אלא שיתבלבל בסדר הדברים ויתחלפו דבריו חד בחבריה.

ומ"מ כל הנ"ל סברו שיש לאדם להשתכר עד 'דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי'
אלא שאינו כפשוטו לחלוטין וכמו שביארנו בס"ד.

ראשונים אחרים פסקו את דברי הגמרא למצווה ולא לחיוב

והנה, נראה שראשונים נוספים פסקו גם הם כפשטה של גמרא אלא שסברו שעניין זה של שכרות בפורים למצווה הוא ולא לחיוב גמור. כ"כ הראב"ה (ח"ב - מגילה סי' תקסד) וההגה"מ (הל' מגילה וחנוכה פ"ב) וכן איתא במנהגי מהר"ש מנוישטט (סי' קלא) ובמהר"ל (הל' פורים).

פירוש נוסף לדברי הגמרא ע"פ ראשונים נוספים וקושי בו

פירוש נוסף שהובא בשם מספר מגדולי רבותינו, הוא שכרות אחרת מזאת הראשונה שהזכרנו, וכ"ש האגודה (מגילה פ"א) ורבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב י ח"א דף סב טור ג) והובא באחד מהסברי האבודרהם (הל' פורים) ודבעי לבסומי עד דלא ידע בין חושבנא ד'ארור המן' לחושבנא ד'ברוך מרדכי', דחושבנא דהא כהא (גימטריא תק"ב).

אמנם לכאורה נראה שתירוץ זה שהביאו הראשונים הנ"ל צריך ביאור, שהרי אין זו פטות דברי הגמרא ואין דרכה להביא דבריה בדרך רמז כזה. ונראה, שגם הראשונים שפירשו כך הרגישו שפירוש זה אינו פשוטו של תלמוד ולכך לא הביאו אותו אלא בלשון 'יש מפרשים', אך גם הם לא ימשכו ידיהם לחלוטין מפשט הגמרא דלעיל.

פירוש בעל המאורות

ובעל המאורות (מגילה ז:): כתב בזה"ל: ומחייב איניש לבסומי נפשיה בפוריא, והוא ידיע בין ברוך מרדכי לארור המן. והאי דאמרין בגמרא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן, עד ולא עד בכלל הוא. אי נמי לאו דוקא הוא, אלא לשון הבאי כדאמרין בעלמא (חולין ד'): דברו חכמים לשון הבאי. אבל השכרות הוא איסור חמור, ואין לך עבירה גדולה ממנו, שהוא הוא הגורם לגלוי עריות ושפיכות דמים ולכמה איסורין ואף לע"ז ולכפירה בעיקר. ואין זו השמחה הכתובה במקרא, כי זה הוא נקרא שחוק והתול וקלות ראש. והשמחה היא לשמוח בשם יתברך שגאלנו והצילנו וקרבתו לעבודתו להיות לו לעם סגולה, ולשמח העניים והאביונים ודוי הלב, ולדבר על לבם דברי תנחומין ושמחה ומשלוח מנות ומתנות. וכן דעת ה"ר אפרים. ע"כ.

והנה, בעל המאורות סבר שאין להשתכר בפורים כלל ועיקר, ופירוש מ"ש בגמרא 'עד דלא ידע וכו' היינו עד ולא עד בכלל, כלומר, שקצת לפני כן יהיה צריך לעצור ולא להגיע לשם.

אמנם, בתחילה נראה היה שאפשר לומר כדבריו ואף בלא דוחק בדברי הגמרא, אך האיר את עיני יד"נ שובאל חניה נר"ו, דלכאורה דבריו צריכים ביאור גדול, שהרי ס"ס ישנו לה הוא מעשה דרבה ור' זירא, שודאי עד ועד בכלל היה, ורבא שאמר דבריו היה לו לפרש דבריו ע"מ שלא יובן שיש לעשות כדברי רבה ור' זירא, ומ"מ כשנקראים דברי הגמרא בפשטם לכאורה מובן אחרת ממ"ש המאורות⁴, וכדברי שאר הראשונים ד'עד דלא ידע וכו' עד ועד קאמר.

וגבי פירושו השני של בעל המאורות, דלשון הבאי הוא, לכאורה צריך ביאור, שהרי לשון הבאי אינה נכתבת בד"כ בצורה שישנה אפשרות להבנה ההפוכה, וא"כ לא נראה שבזה שהובא בגמ' לשון 'עד דלא ידע וכו' כוונת הדברים להיפך, אלא אדרבה, י"ל דהובאו אלו הדברים לומר שצריך להשתכר ביותר, אלא שנקטו לשון גוזמא בעלמא.

פירוש בעל הארחות חיים

וכתב בעל הארחות חיים (הל' פורים אות לח) וז"ל: "וחייב אדם לבסומי בפוריא, לא שישתכר שהשכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו שגורם לגילוי עריות ושפיכות דמים וכמה עבירות זולתן, אך שישתה יותר מלימודו מעט כדי שירבה לשמוח ולשמח אביונים וינחם אותם וידבר על לבם וזאת היא השמחה השלימה".

ונראה דדמי למ"ש בעל המאורות, שאין להשתכר כלל ועיקר בפורים מחשש עבירה, אך מ"מ ע"מ לשמוח ולשמח יותר משאר זמנים יש לשתות יותר מלימודו.

אמנם, לכאורה צריך ביאור מהיכן הביא בעל הארחות חיים את הגדר שכתב 'יותר מלימודו', שהרי כרבינו אפרים נראה שלא סבר, שרבינו אפרים דחה לה היא דרבה מהלכתא, ואילו בעל הארחות חיים העתיק דברי הגמרא (רק שהשמיט את המילים 'עד דלא

---

4. איתא בסנהדרין (כא.) 'ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה'. אמר רב חסדא: עד יום מותה - לא היה לה, ביום מותה - היה לה'. והיינו עד ולא עד בכלל, ונראה שג"ז לא מוכרח שמא שם היה מוכרח להסביר עד ולא עד בכלל משום דרשת הפסוקים קודם לכן עיי"ש. ולכאורה נראה שאין להכריע לשום צד אלא שכמ"ש לעיל ישנו דוחק גדול להבין כך ועפ"ז דברי הגמרא מאוד חסרים.

ידע וכו'), ומצד שני לא סבר כדברי פשטות הגמרא, וסבר שאין להשתכר וחידש גדר חדש של 'יותר מלימודו'.

ולענ"ד נראה להסביר את דברי הארחות חיים, שהמעשה של רבה ור' זירא דחה רק את עניין השכרות אך לא את עניין שתיית היין, א"נ, דנדחה לחלוטין, אך מ"מ א"א להכחיש את הכתוב (אסתר ט כב) 'משתה ושמחה', והיינו דבעינן משתה יין, ו'יותר מלימודו' דאמר, "ל מהא דפורים ודאי לא גרע מיו"ט רגיל שצריך לשמוח ולשתות בו יין וכדאיתא בגמרא (פסחים קט). 'אין שמחה אלא ביין' והוא הוא לימודו, ומ"מ מחמת הכתוב המיוחד בפורים יש לשתות בו יותר מלימודו.

נראה שישנה תפיסה בסיסית העומדת מאחורי כל הראשונים שסייגו את דברי הגמרא בכל אופן שראינו

וצריך לומר, שלראשונים שנטו מפשטה הפשוט של הגמרא, הייתה סיבה שורשית ובסיסית להסברם לגמרא, ותפיסה זו היא, ששכרות הוא מכשול חמור שיש להתרחק ממנו הרבה, וכבר האריכו בתורה, בתלמוד ובמדרשים בגנות השכרות. והשתא דאתינן להכי, לא יתכן שיצוו חז"ל להשתכר. ודבר זה היה כה פשוט ובהיר בעיניהם הקדושות, עד שראו לנכון לנטות מפשטו של תלמוד אפילו בדוחק חושבנא דדין כדין שלא מצינו מקום לנטות עד כדי כך מפשטן של דברים⁵.

גם הראשונים שדחו או סייגו את דברי הגמרא סברו שיש להשתכר

ונראה שגם חלק מן הראשונים שנטו מפשט הגמרא סברו שמצווה להשתכר אלא דלא כפשט 'עד דלא ידע'.

וכ"נ להסביר בדברי הסוברים ד'עד דלא ידע' חושבנא דדין כדין, וכ"ש בדברי מ"ד למצווה ולא לעיכובא, ואפילו לדברי רבינו אפרים ודעימיה, נראה לומר כ"ש ע"ד הארחות חיים, ולא נדחתה מצוות שכרות לחלוטין ממקומה, אלא שבדברי רבינו אפרים יש להסתפק אם סבר שצריך לשתות מעט ויוצא בזה ידי 'משתה ושמחה' (אסתר ט כב), או שמא צריך לשתות ואף להשתכר, אלא שלא יגיע לשכרות 'עד דלא ידע'. ואמנם יותר

---

5. ואמנם לכאורה ע"פ מ"ש בהסבר האבודרהם לא קשיא מידי וליכא חשש מכשול.

נראה שסבר דבעינן שכרות, וזאת משום דאכתי בעינן 'משתה', שמשמעותו דין מיוחד שאין בשאר זמנים, ומ"ש 'ולא שפיר דמי למעבד הכי', היינו 'עד דלא ידע'.

שיטת רבינו הרמב"ם

וכתב בזה רבינו הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב הט"ו) בלה"ק: 'כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות'. והנה, הרמב"ם, שבד"כ נצמד לפשט ולשון הגמרא, חרג ממנהגו ולא הזכיר את לשון הגמרא 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', ועוד, שהביא גדר שאינו מוזכר בשום מקום, והיינו 'עד שישתכר וירדם בשכרות'.

ונראה שהרמב"ם הבין ש'עד דלא ידע היא לשון גוזמא ואינו כפשוטו, שכן א"א שיגיע אדם ל'עד דלא ידע' כפשוטו אא"כ ישתטה בינו ולזה ודאי לא כיוונו חז"ל, אלא נתכוונו ז"ל שישתה עד שירדם מרוב השכרות ויתעורר אחר שיתפקח, ובעצם החליף את המילים 'עד דלא ידע וכו' במילים 'עד שישתכר וירדם בשכרות', ומ"מ ודאי משמעות דבריו ז"ל שמן הדין הוא שצריך להשתכר בפורים.⁶

פסיקת הטור ומרן הבית יוסף

כתב הטור (או"ח סי' תרצה) בזה"ל: "מצוה להרבות בסעודת פורים וצריך שישתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". ועל דבריו כתב מרן בב"י (שם), וז"ל קדשו: "מימרא דרבא בפרק קמא דמגילה (ז:): וכתבו התוספות (ד"ה דלא) דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים וכן כתב הר"ן (ג: ד"ה גמ') כלומר דאי בין ארור המן לברוך מרדכי לחוד אפילו שתה טובא לא טעי ביה. וכתב הר"ן (שם) בשם רבינו אפרים דמההוא עובדא דקם רבה בסעודת פורים

6. ומ"מ א"ז מוכרח כלל בדבריו ואפשר לומר נמי כאידך גיסא אך יהיה קשה מהו 'משתה ושמחה' אליביה.

7. ובעניותי לא זכיתי להבין דברי הפוסקים שהבינו דעת רבינו הרמב"ם כעין דעת האורחות חיים, וסברו שישתה מעט וילך לישון, והוא תמוה, שכן כתב רבינו: 'ירדם בשכרותו' לא 'ישן', ושר"ר שכתבו תלמידי הגר"נ קרליץ צוק"ל בשמו (חוט שני פ"א ה"ב) שאם ישן בלא שתיית יין לא יצא יד"ח מ"ש הרמב"ם, וכה"ה בספר מקראי קודש (להגרצ"פ פרנק הל' פורים סי' מד) וכן הובא באורחות רבנו (ח"ג עמ' נז), וזה פשוט.

ושחטיה לר' זירא כדאיתא בגמרא (שם) אידחי ליה מימרא דרבא ולא שפיר דמי למיעבד הכי. כתוב בארחות חיים (הל' פורים אות לח) חייב אינש לבסומי בפוריא לא שישתכר שהשיכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו שהוא גורם לגילוי עריות ושפיכות דמים וכמה עבירות זולתן אך שישתה יותר מלימודו מעט". עכ"ל.

והנה הטור ללא ספק פסק שצריך להשתכר כפשט התלמוד וכדלעיל, אמנם בדברי מרן יש להסתפק שהרי הביא את דברי רבינו אפרים והארחות חיים.

ואחר העיון, נראה בפשיטות שמרן לא פסק כדבריהם של רבינו אפרים והארחות חיים, וזאת ע"פ מה שהביא בשולחנו הטהור (א"ח סי' תרצה) שהעתיק דברי הגמ' (חייב אינש וכו') מבלי לשנות כלל. א"כ כדברי רבינו אפרים ודאי לא פסק, שהרי הוא דחה מימרא דרבא ומרן הֶעָלֵם להלכה, והארחות חיים נמי, אע"פ שלא דחה כל דברי הגמ' אלא רק גדר 'עד דלא ידע', מ"מ מרן כן הביאו, וזה שהזכיר דבריהם ל"ק מידי, דכן דרכו היא להביא שיטות ראשונים אע"פ שאינו פוסק כדבריהם וכנראה בהדיא בכל חיבורו הגדול⁸.

והנראה, שיש לסייע לנ"ל ממ"ש הרמ"א לקמן (א"ח הל' מגילה ופורים סי' תרצה) וז"ל: "וי"א דא"צ להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו וכו'", ואי פסק מרן כדברי הארחות חיים, מדוע הביא הרמ"א דעה נוספת שהינה כשיטת מרן בדיוק, אלא מוכרח שמרן פסק שצריך להשתכר כפשט דלעיל.

פסיקת הרמ"א

איברא, דכתב הרמ"א ע"ד מרן (שם) בלה"ק: "הגה: וי"א דא"צ להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. ואחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו לשמים".

ונראה שפסק כשיטת הארחות חיים, אלא שרצה לצאת יד"ח מ"ש הרמב"ם שצריך לירדם בשכרות, אלא שנראה שפשט דברי הרמב"ם שאינו יוצא בזה יד"ח, שכן כתב

8. וראה ראיתי למ"ש הראשל"צ הגר"י יוסף שליט"א (ילקו"י פורים תרצה הערה יז) ששמע מדברי מרן בב"י שפסק כשיטת הר"ן בשם רבינו אפרים, ולכאורה הדברים צריכים ביאור, שכן רבינו אפרים דחה את דברי הגמרא 'חייב אינש וכו' מן ההלכה, ואילו מרן העתיקם ככתבם וכלשונם.

שצריך לירדם בשכרות, והיינו דבעינן שכרות ועל ידיה תגיע שינה ולא שינה גרידא, ועוד שדעת הארחות חיים היא דעת יחיד בפוסקים.

דברי האחרונים

ולהלכה נחלקו בזה גדולי רבותינו האחרונים, בספר ערוה"ש (או"ח סי' תרצה ס"ה) כתב בלה"ק: "ולמעשה יש להתרחק מן השכרות ובפרט שתיית י"ש שבשכרותו יתמלא קיא צואה ורק לשתות מעט יותר מלימודו ולישן קצת" וכדבריו כתב גם החמ"י (פורים פ"ו), והאריך בעונש השותים לשכרה עיי"ש באריכות.

ובספר יד אפרים (או"ח סי' תרצה ס"ב) הביא וז"ל: "ולי הצעיר נתפרש בחזיון לילה שהכוונה הוא, שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה... לכך יש ליזהר שלא לבסומי רק עד הגבול הזה דלא ידע כו', ולא יעבור". העולה מדבריו הוא שאין להשתכר בפורים אלא רק להתבשם שיהא בשמחה, ומ"מ לא סבר כערוה"ש אלא סבר שיש להרבות מ'מעט מכדי לימודו".

והב"ח (או"ח סי' תרצה) כתב בזה"ל: "והנכון מ"ש הרב הגדול רבינו אפרים... דהכי הוי הלכתא ולדחויי לדרבא ומיהו דוקא לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי הוא דדחינן לה אבל מיהו צריך לשתות הרבה מלימודו שייטב לבו במשתה ויהא שתוי או אפילו שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך רק שתהא דעתו עליו...". והיינו שישתכר ממש אך לא יאבד דעתו.

אך המהר"ל (בהקדמה אור חדש) כתב בלשון קדשו: "צריך לבסומי בפוריא עד שלא ידע בין ארור המן ובין ברוך מרדכי כלומר עד שישולק השכל לגמרי ואפילו בין ארור המן ובין ברוך מרדכי לא ידע אף שבשביל ארור המן וברוך מרדכי הוא המשתה והשמחה עצמו ואפילו זה אינו יודע כל שכן שלא ידע להבחין בין דבר לדבר בשאר דבר". והיעב"ץ (סידור עמודי השמים שער יג הל' סעודת פורים) העתיק את דברי הגמרא (וכמו שעשה מרן השו"ע) וכתב ששמע מאביו (החכם צבי) שהיה נוהג בבחירתו לקיים מצווה זו כפשוטה, והחלוש פטור ממנה, אך מעיקר הדין ודאי צריך להשתכר ביום זה עכת"ד, והביא טעם ע"פ סוד, ומ"מ העולה מדבריו שישנה חובה להשתכר בפורים כפשוטו, וכ"ה בספר סדר היום (סדר פורים). ומ"מ קשה כבר וכמ"ש לעיל, שלהשתכר עד כדי כך יוכל לבוא לידי עבירה ועוון רח"ל.

9. וכדברי המאורות ז"ל דלעיל, ומדויק מ"ש 'ולא יעבור'.

דעת חכמי המקובלים

ובשעה"כ (דרוש פורים) איתא, שצריך להשתכר עד שיאמר בלא כוונה ברוך המן, וצריך לומר כן משום שבתוך קליפת עמלק יש ניצוץ וע"מ להאיר לו צריך לומר לו 'ברוך' אלא שאם יאמר בכוונה ובדעת ח"ו יאיר לקליפה עצמה ומש"ה צריך להשתכר בפורים עכת"ד. אמנם נפלאתי לראות מ"ש בזה הגרב"צ מוצפי שליט"א בספרו 'פורים בציון' (פט"ו) בזה"ל: "מנהגנו שלא להשתכר... וכן חכמי הקבלה אשר בירושלים... לא השתכרו בפורים אלא שתו מעט יותר מהרגלם". ותימה גדולה כיצד נהגו כן חכמי המקובלים כנגד מ"ש בהדיא רבינו האר"י זלה"ה לעיל.

ושו"ר שכתב הגרב"צ שם (הערה ב) שאין בר סמכא שיאמר אם מפי רבינו האריז"ל יצאו הדברים, ולכאורה צריך ביאור מדוע הטיל ספק במ"ש בשעה"כ, הרי ספר זה מובהק הוא ממהרח"ו שכתב ע"פ רבינו האר"י ז"ל, משא"כ בספר פע"ח שידוע שרבו בו השיבושים והטעויות. והראה לי הרה"ח נאור גז ה"ו דמעט קודם לדברי מהרח"ו (שם בשער הכוונות) שהובאו בעניין השכרות, איתא בזה"ל: 'ע"כ הגיעו כל ספר הדרושים של הרב (האר"י) זלה"ה, ולא הפלתי דבר אחד מדבריו ארצה'. עכ"ל¹⁰. והיינו שמה שנכתב אחר דבריו אלו אינו ע"פ מהרח"ו ובאמת ספק אם נאמרו ע"י האר"י הקדוש זלה"ה, וא"ש מ"ש הגרב"צ שליט"א.

אמנם אחר זאת צע"ג מדוע א"כ פסק כן הכה"ח (אר"ח תרצה טז) להלכה ולמעשה אחר שהביא דברי השעה"כ ולא חשש להטיל ספק בדברים אלו.

דעת הפוסקים בני דורנו

הגרע"י צוק"ל (חזו"ע הל' פורים עמ' קעה) פסק שצריך לשתות ולהירדם בשכרותו, אמנם הראשל"צ הגר"י יוסף שליט"א (ילקו"י הל' פורים תרצה ה"ז) כתב שלא ישתכר אלא שישתה יותר מלימודו, והיינו שיגיע לתחילת שכרות, אמנם מלשון הגרע"י זצ"ל נראה שלא סבר כך וצ"ע.

אמנם בספר מקראי קודש (הל' פורים) להגר"מ הררי שליט"א, הביא שהגר"מ אליהו צוק"ל פסק שאין להשתכר אלא לשתות רק מעט יותר מלימודו וכדעת הרמ"א.

10. ובגרסא אחרת שמצאתי איתא בקצרה: 'ע"כ הגיעו דרושי הרב זלה"ה, ותו לא.

וראיתי שמו"ר הגר"י רצאבי שליט"א (שו"ע המקוצר סי' קכג ס"ו) כתב: חייבו חכמינו זכרונם לברכה להרבות בשתיית יין, ואמרו חייב אינו לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ולפחות ישתה יותר מהרגלו כדי לזכור את הנס הגדול ויישן, ומתוך שישינו אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. ואולם מי שהוא חלוש בטבעו, וכן מי שיודע בעצמו שעל ידי כן יזלזל חס ושלוש באיזה מצוה, בברכה או בתפלה או שיבא חס ושלוש לקלות ראש, מוטב שלא להשתכר וכל מעשיו יהיו לשם שמים. ומקורו טהור מדברי קיצושו"ע להרה"ג שלמה גאנצפריד (סי' תרצה סעיף ו) אלא ששינה מדבריו ובמקום 'להשתכר ביין' כתב 'להרבות בשתיית יין', ואעפ"כ בתחילה היה נראה לומר שפסק כמו פשט הסוגיא ע"פ מ"ש, אלא שאחר כן ראיתי שכתב בהערות בזה"ל: חז"ל דייקו בלשונם באמרם חייב אינו לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ולא אמרו להשתכר, כי המצווה אינה אלא להתבסס מעט יותר ממה שהוא רגיל ביתר ימות השנה¹¹. עכ"ל.

והנראה לענ"ד שהפוסקים שפסקו כדברי הרמ"א נגד רוב ככל דברי רבותינו הראשונים נקטו כן מחמת ירידת הדורות, שיש ליזהר ולשים על לב ביתר שאת בעניין השכרות בפורים העלולה להביא לידי מכשולות רבות ואיסורים חמורים רח"ל¹², וכמו שכתב הפר"ח (סי' תרצה סעיף ב) בהדיא וז"ל קדשו: ומיהו עתה שהדורות מקולקלים, ראוי לתפוס סברת רבינו אפרים ז"ל, ושלא לשתות אלא מעט קט יותר ממה שמורגל ביום טוב, ובזה יוצא ידי חובתו כיון שכונתו לשמים כדי שלא להכשל ח"ו בשום מקרה רע, וישא ברכה מאת ה'. ע"כ. וכ"פ בשו"ת דעת תורה (או"ח סי' תרצה). ולאור זאת נראה באמת שכך יש להנהיג ברוב המקומות, וכ"ש גם בשו"ת אול"צ (ח"ד פ"ס ס), והוסיף וכתב עוד האול"צ וז"ל: "... (הרי לנו שלדעת רבותינו הראשונים ומן השו"ע מימרא זו כפשוטה) ומכל מקום נראה, שאין זה אלא במי שאהבת ה' ויראת ה' תקועה בליבו, ומכיר בעצמו שלא יבוא למעשים או דיבורים אסורים ומגונים. אבל אם אינו בדרגה זו לא ישתכר. וראה בדברי השל"ה ח"ג עמ' כ"ד שכתב, ומצאתי כתוב, ואף אותם המשתכרין יהיה כוונתם

11. והבין שכך פסק הרמב"ם ולכאורה יש להקשות כמ"ש לעיל ואכמ"ל.

12. וכמו שמרעה המציאות שישנם הנכשלים בזמן שכרותם בעוונות וחטאים קלים וחמורים יצילנו ה'. בספר חוט שני (הל' פורים פ"א בהערות) כתב שמי שנשאל לגבי שיעור שתיית היין בפורים יענש כשיטת הרמ"א ולכאורה הוא מהסיבה דלעיל.

לש"ש כדי לזכור הנס וכו', ולא כאותם המשתכרין כדי למלאות גרונם וכו', ומרבים בימי הפורים האלה לעשות שחוק וקלות ראש, ואינם חוששים להתפלל וכו', גם באכלם ליבם ועיניהם שם על מעדניהם, ולא נשאו את ראש לא הביטו העולם העליון אשר אלוקי ישראל בא בו וכו', ע"ש שהאריך. עכ"ל.

ומדבריו משמע, שאדם שמשתכר ע"מ לקיים מצוות ה' ולזכור חסדיו, ומכיר בעצמו שלא יבוא לידי איסורים ועוונות בשכרותו יכול לקיים המצווה כפשט דברי רבותינו וע"פ מ"ש¹³.

ואף הפר"ח דלעיל (שם ס"ב), שכתב למסקנה שעתה שהדורות מקולקלים, ראוי לתפוס סברת רבינו אפרים ז"ל, "ל שכתב דבריו לרובא דעלמא, אך מי שיודע שלא יעבור עבירות בשכרותו יכול להשתכר בפורים ואין לו לחוש ד'שומר מצווה לא יידע דבר רע' וכדברי החת"ס לעיל (בהערה 1).

סיכום

ישנן דעות רבות ברבותינו הראשונים, ומ"מ רובם המכריע נוטה לפסוק שצריך להשתכר בפורים, מי יותר ומי פחות, כ"פ מרן ונחלק עליו הרמ"א, ונחלקו האחרונים בדבר, ונראה שההוראה לרובא דעלמא תהיה כדברי הרמ"א ע"פ הפר"ח והחונים עליו, אלא שמי שיודע בעצמו שלא יעשה עבירות ועוונות בשעת שכרותו ישתכר ויקיים עיקר ופשט המצווה. ומ"מ יש לחשב בנפשו היטב שלא יעבור על רצונו יתברך ויחלל שמו הגדול ח"ו. ובשעת הסעודה ושתיית היין יכוון ליבו למי שאמר והיה העולם וישמח בניסיו שיעשה עושה ויעשה עימנו בגאולתנו ובפדות נפשנו בבנין בית קדשנו ותפארתנו בב"א.

---

13. ומ"ש 'מי שאהבת ה' ויראת ה' תקועה בליבו' לאו דוקא שהוא צדיק כ"כ שיכול להעיד על עצמו שאהבתו ויראתו ב"ה תקועים בליבו אלא ר"ל שיודע בעצמו שאינו משתטה ומשתגע ועובר עבירות כשהוא משתכר.